Svenska Arkivförbundet

Granskning av regionala kulturplaner för Riksarkivets Samarbetsråd för enskilda arkiv

Kulturplan Sörmland 2027–2030

Diarienummer KN-KUS26-0237-2

Regional kulturverksamhet inom kultursamverkansmodellen

Beskrivningen av Länsarkivet, Arkiv Sörmland, fokuserar främst på verksamhetens värde för de företag och föreningar som lämnar in sina arkiv. Verksamheten skapar också betydande värden även för länets invånare, professionella forskare och fritidsforskare samt andra kulturverksamheter. Kulturarvsvärdet uppstår såväl genom att arkivmaterial bevaras och tillgängliggöras som genom den kvalificerade rådgivning som krävs för att detta ska kunna ske på ett långsiktigt hållbart sätt. Dessa bredare värden bör framgå tydligare av kulturplanen.

Det är positivt att specialarkivet Svensk barnbildarkiv lyfts fram. Arkivet är inte ett länsarkiv, men utgör en viktig del av Sveriges samlade arkivinfrastruktur. Samtidigt saknas fler andra betydelsefulla arkivaktörer. **Även om dessa inte ingår i kultursamverkansmodellen bör de uppmärksammas som en del av den systemsyn som kulturplanen inledningsvis beskriver.** Det gäller bland annat kommunarkiv, Sverigefinländarnas arkiv, som är Sveriges enda arkiv för en nationell minoritet, samt museiarkiven och hembygdsrörelsens arkiv. Genom att synliggöra dessa aktörer kan kulturplanen ge en mer heltäckande bild av länets arkivlandskap och dess samlade betydelse för kulturarvet.

Regional enskild arkivverksamhet

Insats 1: Det är positivt att digitalisering prioriteras. Insatsmålet bör dock tydligare beskriva digitaliseringens demokratiska betydelse. Digital tillgång till arkiv kan göra kulturarvet tillgänglig för fler, oberoende av geografiska, ekonomiska och praktiska förutsättningar. Digitalisering handlar inte enbart om teknik och tillgänglighet, utan också om delaktighet och jämlik tillgång till kulturarvet.

Insats 2: Insatsen är mycket viktig för kulturlivets resiliens. En fungerande krisberedskap förutsätter stabila verksamheter, strukturer och samarbeten redan i normalläge. Det som inte fungerar i fredstid kommer inte heller att fungera i en kris- eller krigssituation. Arkivinstitutionerna behöver därför ges förutsättningar att bedriva ett långsiktigt och systematiskt beredskapsarbete.

Insats 3: Det är positivt att barn och äldre lyfts fram som prioriterade målgrupper. Båda grupperna kan möta särskilda hinder i användningen av digitala tjänster. Insatsen bör därför omfatta både anpassade digitala lösningar och möjligheten att ta del av arkivmaterial genom andra former av förmedling.

Insats 4: Det är mycket positivt att Region Sörmland placerar länets kulturverksamhet i ett större nationellt och internationellt sammanhang. **Kulturarvet formas inte av administrativa gränser**, och arkivens innehåll speglar ofta samband mellan det lokala, regionala, nationella och internationella. Detta perspektiv stärker förståelsen för Region Sörmland som en del av en större kulturell och historisk helhet.

Svenska Arkivförbundet

Regional kulturplan för Uppsala län 2027–2030: Kultur i hela länet – hela livet

Diarienummer KN2024-00048

Planens beskrivningar väcker frågan om regionen har tillräcklig kännedom om länets två länsarkiv. Detta blir särskilt tydligt vid en jämförelse med beskrivning om länsmuseets verksamhet samt att ingen av de tjugotalet bilder visar någon del av arkivverksamheten. Länsarkivet för civilsamhället, Folkrörelsearkivet för Uppsala län, framställs främst som en passiv forskningsinfrastruktur. Beskrivningen uppmärksammar knappt arkivets egen forskningsverksamhet eller de kulturupplevelser som skapas för barn och unga genom möten med kulturarvet. Inte heller den demokratiska betydelsen av arkivverksamheten framgår. Genom länsarkivet får även mindre föreningar, som sällan ges utrymme i samhällsdebatten, möjlighet att bli representerade i historieskrivningen.

Beskrivningen av Länsarkivet för näringslivet, Företagens historia i Uppsala län, är än mer begränsad och fokuserar huvudsakligen på organisatoriska förhållande och verksamhetens genomförande. Det framgår inte vilka värden och effekter verksamheten skapar för länets invånare, forskningen och det övriga kulturlivet.

Under rubriken *Kulturarv och resiliens* anges att ”Bibliotek, skolor, teatrar och museer ska kunna hålla öppet och fungera i kristider.” **Vi är mycket kritiska till att arkiv inte omfattas av resonemanget**. Möjligheten att både ta del av och dokumentera information under en kris är grundläggande för ett välinformerat och demokratiskt samhälle. Att civilsamhällets och näringslivets arkivinstitutioner inte uppmärksammas i detta sammanhang är därför en tydlig brist.

Kulturplanen för även synliggöra den bredare arkivsektorn i länet. Uppsala län har en ovanligt stark och mångfacetterad arkivmiljö med bland andra Riksarkivet i Uppsala, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala universitets och Sveriges lantbruksuniversitets interna och externa arkivbestånd, kommunarkiv och museiarkiv. Länsarkiven verkar som en del av denna infrastruktur, vars gemensamma uppgift är att bevara och tillgängliggöra det skriftliga kulturarvet.

Värmlands kulturplan 2027–2031

Diarienummer KBN/250123

God tillgång till ett brett kulturutbud av hög kvalitet i hela Värmland

Kulturplanen identifierar tydliga brister i samordningen av det regionala kulturarvsarbetet. Samtidigt är det oklart vilket ansvar Region Värmland avser att ta för att åtgärda dem. När regionen själv konstaterar behovet av en samlad strategi, stärkt infrastruktur och tydligare ansvarsfördelning bör den också ange hur arbetet ska samordnas och vilken roll regionen ska ha. Region Värmland bör ta ett tydligare ansvar för att samla berörda aktörer och driva processen framåt.

Kultursamverkansmodellen

Det är positivt att strategin uppmärksammar Länsarkivens långsiktiga ekonomiska förutsättningar. Det är också bra att digitalisering behandlas ur flera perspektiv. För arkivverksamheterna handlar det dels om att stödja arkivbildarna i deras informationshantering och leveranser, dels om att utveckla tillgången till arkiv för forskare, allmänhet och andra användare.

Däremot saknas medie- och informationskunnighet i anslutning till beskrivningen av Länsarkiven. Förmågan att söka, tolka, värdera och använda arkivmaterial uppstår inte av sig själv, utan behöver utvecklas genom undervisning och kulturpedagogiskt arbete. När medie- och informationskunnighet prioriteras inom museer, bibliotek och film bör även arkivens betydelse uppmärksammas. Detta är särskilt angeläget eftersom regionen vill stödja och utveckla det kulturpedagogiska arbetet i Värmland. **Länsarkiven bör därför uttryckligen omfattas av regionens arbete med medie- och informationskunnighet.**

Det är mycket positivt att arkivsamverkan lyfts fram. Ett sammanhållet kulturarvslandskap skapas när olika verksamheter, materialtyper och perspektiv möts. Arkivcentrum Värmland är en viktig nod i denna samverkan, men omfattar inte samtliga arkivaktörer i länet. De aktörer som står utanför den fysiska samlokaliseringen är inte mindre betydelsefulla. Med utgångspunkten i visionen om ”ett hållbart Värmland som förändrar världen” och att spelkultur framhålls som ett kulturpolitiskt utvecklingsområde är det en brist att spelkulturens arkiv och dokumentation inte uppmärksammas. Exempelvis bör Embracer Games Archive, världens största dataspelsarkiv lokaliserad till Karlstad, synliggöras som en del av länets samtida kulturarv och arkivlandskap.

Kulturplan Norrbotten 2027–2030

Okänt diarienummer

Det är positivt att kulturplanen inledningsvis beskriver kultur som en förutsättning för samhällsutveckling. I en region med stora geografiska avstånd har kulturen en särskild betydelse för att skapa gemenskap och mötesplatser.

Riktning för kulturområdena i Norrbotten

Kulturplanen präglas av en bred och sammanhållen syn på arkivverksamhet. Arkiv finns inom många delar av samhället och behöver därför förstås som en infrastruktur som sträcker sig över flera verksamhetsområden.

Det är viktigt att planen uppmärksammar att arkivområdet i många fall är eftersatt och att tillgången till rätt kompetens är avgörande för utvecklingen. Bristen på personal med arkivkompetens är allvarligt. Utan sådan kompetens saknas förutsättningar för grundläggande verksamheten som för långsiktig utveckling. Kompetensförsörjningen bör därför behandlas som en strategisk fråga för hela länets arkivområde.

Det är positivt att Länsarkivet, Norrbottens föreningsarkiv, uppmärksammas även för sin allmänkulturella verksamhet, utöver uppdraget att bevara och tillgängliggöra arkiv. Det är också värdefullt att lokalhistoria lyfts i framtidensmålen. Länsarkivet särskilda styrka är att det ger länets invånare möjlighet att både bidra till och upptäcka sin lokalhistoria. Därigenom blir arkivet en deltagarbaserad kulturverksamhet och en mötesplats.

Det är även positivt att Norrbottens museums arkiv ska utveckla sin pedagogiska verksamhet. Museipedagogiken är ofta väl etablerad, medan arkivpedagogiken är mindre utvecklad eller helt saknas.

Kulturplanens förteckning över aktörer inom arkivområdet är dock delvis missvisande, eftersom den blandar arkivtyper med verksamheter och huvudmannaskap. Företagsarkiv hör exempelvis till kategorin enskilda arkiv, medan kommunarkiv är offentliga arkiv. För att ge en tydligare bild av arkivlandskapet bör planen i stället utgå från verksamhetsområden och huvudmän, exempelvis statliga myndigheters arkiv, kommunala och regionala arkiv, föreningslivets arkiv, näringslivets arkiv, museiarkiv, kyrkliga arkiv och hembygdsrörelsens arkiv. En sådan indelning skulle tydligare synliggöra bredden i länets arkivinfrastruktur och de olika aktörernas roller.

Region Västmanland: regional kulturplan 2027–2029

Okänt diarienummer

Demokrati och yttrandefrihet: beredskap

Det är positivt att dokumentation framhålls som en viktig del av samhällets beredskap. Mot den bakgrunden är det anmärkningsvärt att arkiven inte räknas upp tillsammans med museer, bibliotek, teatrar, föreningslokaler och idrottsanläggningar som viktiga mötesplatser och informationsresurser i en krissituation.

I en kris är det lika viktigt att dokumentera och bevara ny information som att kunna ta del av redan arkiverade uppgifter. Arkiven bidrar därmed både till samhällets informationsförsörjning under pågående kriser och till möjlighet att i efterhand förstå, granska och dra lärdom av händelseförlopp. Arkiven roll bör därför tydligt omfattas av kulturplanens resonemang om demokrat och beredskap.

Verksamhetsområden

Kulturplanens indelning i verksamhetsområden väcker frågor. Under avsnittet om kulturarv behandlas länsmuseet och hembygdsrörelsen, medan länsarkiven inte omnämns. Arkiven saknas även i beskrivningen av den regionala satsningen Kulturarv Västmanland. Detta ger en ofullständig bild av länets *kulturarv*. En lämpligare rubricering hade varit *Museer och kulturmiljö*.

Länsarkivet, Arkiv Västmanland, beskrivs huvudsakligen utifrån arkivväsendets struktur och skillnaden mellan olika typer av arkiv. Beskrivningen är sakligt korrekt med synliggör inte verksamhetens kulturella och samhälleliga betydelse. Historiska nämns endast kortfattat, medan arkivet betydelse för kulturarv, demokrat, forskning, lokalhistoria och kulturellt deltagande knappast berörs.

Skillnaden blir tydlig vid en jämförelse med beskrivningen av hemslöjdsområdet. Där framhålls hemslöjdens betydelse för välbefinnande, social samvaro, lärande, gemenskap och möten över generations- och kulturgränser. Beskrivningen av arkivområdet stannar vid en teknisk kategorisering.

Även arkivverksamheten skapar möjligheter till lärande, gemenskap och delaktighet. Genom Arkiv Västmanland kan länets invånare och verksamheter bidra till historieskrivningen, upptäcka sin lokalhistoria och få tillgång till källor som belyser hur samhället har förändrats. Arkivet är därmed inte enbart en bevarandeinstitution, utan också en kulturverksamhet och en resurs för demokrati, kunskapsutveckling och identitet.

Svenska Arkivförbundet

Kulturplanen bör därför beskriva Arkiv Västmanland utifrån verksamhetens värden och effekter, på motsvarande sätt som andra kulturområden. Arkiven bör också tydligt inkluderas i avsnittet om kulturarv och i den regionala satsningen Kulturarv Västmanland.

Om Svenska Arkivförbundet

Svenska Arkivförbundet företräder länsarkiv och andra arkivbevarare runt om i Sverige. Vår utgångspunkt är att arkivering handlar om mer än att bevara handlingar. De bevarar människors erfarenheter, lokalsamhällens utveckling och civilsamhällets och näringslivets berättelser. Vi verkar därför för starka arkivinstitutioner och för en mångfald av arkivberättelser, så att fler röster och perspektiv kan bli en del av historieskrivningen.

För Svenska Arkivförbundet

Amanda Vesterlund
Generalsekreterare